

ÜNİTE III.
DİN, AKIL VE BİLİM

BU ÜNİTEDE NELER ÖĞRENECEĞİZ?

- 1- İnsan Düşünen Bir Varlıktır
- 2- Akıl Dinî Sorumluluğun Ön Şartıdır
- 3- Din, İnsanın Aklına ve Kalbine Hitap Eder
- 4- Kur'an Aklımızı Kullanmamızı İster
- 5- Bilgi Olmadan Bilim Olmaz
- 6- Din ve Bilim İnsanın Anlam Arayışına Cevaptır
- 7- Din ve Bilim İnsanı Özgürleştirir
- 8- Bilgisiz Taklit Taassuba Götürür
- 9- İslâm, Bilimi Teşvik Eder

ÜNİTEYE NEDEN ÇALIŞMALIYIZ?

Bu üniteye çalıştığınızda;

- * Dinî sorumluluk için aklın ilk ve ön şart olduğunu kavrayacak,
- * Dinin, insanların aklına ve kalbine hitap ettiği gerçeğini bilecek,
- * Kur'an-ı Kerim'deki birçok ayetin, bireylere düşünme özgürlüğü sağladığını öğrenecek,
- * Din ve bilimin birbirleriyle çelişmediğini, aksine ikisinin de insanın anlam arayışını cevaplandırıldığını kavrayacak,
- * Din ve bilimin insanı özgürleştirip, taassuptan kurtardığı konusunda bilgi sahibi olacak,
- * Dinimizin bilimi ve bilimsel düşünceyi desteklediğini öğreneceksiniz.

BU ÜNİTEYE NASIL ÇALIŞACAĞIZ?

- *Bu üniteye ilk kez karşılaştığımız kavram ve deyimlerin anlamlarını kitabınızın sonundaki sözlükten mutlaka öğreniniz.
- * Bilimsel düşünceyi destekleyen ayet ve hadisleri bulup okuyunuz.
- * Ünite içinde geçen tanımları kavramaya çalışınız.
- * Konularda geçen ayetlerin anlamı ile ilgili geniş bilgi için bir Kur'an-ı Kerim Türkçe Meali'ne bakınız.
- * Konularla ilgili daha geniş bilgi edinmek için kitabınızın sonunda yer alan kaynak kitaplardan yararlanınız.

1-İNSAN DÜŞÜNEN BİR VARLIKTIR

Allah insanı, üstün bir varlık olarak yaratmıştır. Ona diğer yaratıklarda bulunmayan düşünebilme, iyi ve kötüyü ayırt edebilme yeteneği vermiştir. Diğer bütün varlıkları da insanın hizmetine vermiştir. Ancak insana diğer varlıklardan istemediği bazı sorumluluklar yüklemiştir. Bu sorumluluk doğruyu, iyiyi bulma ve yeryüzünü yaşanır hâle getirmektir.

Düşünme, Allah'ın insanlara verdiği büyük bir nimettir. İnsan doğru ve yanlış birbirinden akıl nimeti dolayısıyla düşünme ile ayırır.

Düşünme, bir sonuca varmak amacıyla bilgileri incelemek, karşılaştırmak ve aradaki ilgilere yararlanarak akıl yürütmektir. İnsan, evrenin nasıl oluştuğunu hep merak etmiştir. "Evren, kendiliğinden mi yoksa bir yaratıcı tarafından mı yaratılmıştır?" sorusuna yanıt bulmaya çalışır. Bu konuda bilgi toplayarak bir sonuca ulaşmak için çalışmalar yapar. Evrenin var oluşuyla ilgili olarak ortaya konulan görüşleri inceler, karşılaştırır, bilgileri gözden geçirir, araştırmalar yapar. Bu çalışmaları sonucunda edindiği bilgilere dayanarak evrenin var oluşu konusunda bir düşünceye sahip olur. İnsanın tüm bu çalışmaları düşünme sonucunda oluşur. Kutsal kitabımız Kur'an-ı Kerim Müslümanlara düşünmeyi tavsiye etmiştir. Sadece evrenin değil, dağların yaratılışından hücrelerin oluşumuna kadar insan her şeyi düşünme ve araştırma ile öğrenir. Ali İmran Suresi 190-191. ayetlerinde göklerin ve yeryüzünün, gece ile gündüzün yaratılışındaki hikmetlere dikkat çekilmekte ve şöyle denmektedir: " Akıl ve anlayış sahipleri o kimseler ki.....göklerin ve yerin yaratılışı üzerinde düşünürler. Ve derler ki: Ey Rabbimiz! Sen bunları boşuna yaratmadın..."

Düşünmenin kişiye sağladığı olumlu katkılar nelerdir?

Allah'ın varlığına ancak düşünme sonucu ulaşılır. İnsan, gökleri, yeri, gece-gündüzü, yıldızları yaşadığı çevredeki varlıkları izler ve bunlar üzerinde düşünür. Bunlardaki uyum ve düzeni fark eder. Tüm bu düşünceler sonucunda, evrene düzen ve ölçüyü veren Yüce Yaratıcı'nın varlığını kabul eder. Demek ki inanca giden yol, düşünceden geçmektedir.

İnsanın doğru düşünebilmesi için doğru ve sağlam bilgiye sahip olması gerekir. Yanlış inanç, bilgi insanın yanlış hareketlerde içinde bulunmasına neden olur. O hâlde düşünen bir varlık olan insanın her şeyden önce sağlam bir inanca ve doğru bilgilere sahip olması gerekir. Düşünme, insanı olumlu yönlere kanalize edip Allah'a yaklaştırıyor, yaralı işler yapmaya yöneltiyorsa ibadet gibi değerlendirilmektedir.

2- AKIL DİNİ SORUMLULUĞUN ÖN ŞARTIDIR

Allah, varlığını ve birliğini tanımları, kendisine ibadet etmeleri ve emir ve yasaklarına uymaları için insanları yaratmıştır. İnsanları, diğer yaratıklardan farklı olarak akıl ve düşünce ile donatmıştır. İnsan dışındaki diğer varlıkların böyle bir yetenekleri yoktur. Zira onlara akıl ve düşünme yeteneği verilmemiştir.

İslâm dini, akli, dinî sorumluluğun ilk koşulu olarak belirlemiştir.

Dinimizde, bülûğ (ergenlik) çağına ulaşmayan çocuklar ile deliler Allah'ın buyruklarından sorumlu değildirler. Akli olmayanların dinin emir ve yasaklarından sorumlu olmaması, aklın dinimizdeki önemini göstermesi açısından çok anlamlıdır. Ancak, aklın, gerçek değerini bulması onun iyi yönde kullanılmasına bağlıdır. Aklını iyi kullanmayanlar, Kur'an-ı Kerim'de yerilmektedir.

İnsan akıl sahibi olması nedeniyle sözlerinden, yaptığı iş ve davranışlardan Allah'a karşı sorumlu tutulmuştur.

Aklı, nerede, nasıl kullanmalıyız?

Müslüman, aklını sorumluluğu doğrultusunda hayırlı ve yararlı işlerde kullanmalıdır. İnsan, akıllıca yaşamalı ve daima gerçeklere uygun, doğru davranışlarda bulunmalıdır. Yanlış düşüncelerden, sözlerden, zararlı töre ve geleneklerden, batıl inançlardan, kötü duygulardan uzak durmalıdır.

Yüce Allah, ancak akıl sahiplerinin;

-Kendisinin varlığına ve birliğine inanacağını (Tevhit inancı)(Bakara suresi 164)

-Kur'anı doğrulayacağını, (Rad suresi 19)

-İyiye ve kötüyü ayırt edebileceğini, (Maide suresi 100)

-Evrendeki olayları inceleyip kendisinin yüceliğini anlayabileceğini (Ali İmran Suresi 190) bildirir.

Allah, insana akılla birlikte aklı kullanma sorumluluğu da vermiştir. Kur'an'da, "Göklerin ve yerin yaratılışında, gece ile gündüzün birbiri ardınca gelmesinde akıl sahiplerine şüphesiz deliller vardır." (Ali İmran Suresi, 190. ayet). "...Doğrusu akıl sahipleri öğüt alırlar." (Zümer Suresi 9. ayet) buyrulur. Aklın kullanılması ve varlıklar üzerinde düşünülmesi gerektiği vurgulanmıştır. Allah insanın, evrendeki mükemmel düzeni görerek Yaraticısının büyüklüğünü kavramasını ve evrenin sınırlarını araştırıp insanlığa yararlı işler yapmasını istemektedir. Bu yüzden dinin emir ve yasaklarından sadece akıllı olanları sorumlu tutmuştur.

3- DİN, İNSANIN AKLINA VE KALBİNE HİTAP EDER

Din, akıl sahipleri için yol göstericidir. Din, akıl sahibi insanların kendi istek ve arzuları ile dünyada ve ahirette iyiliğe, doğruluğa, mutluluğa ulaştıran ilâhî kurallar bütünüdür.

Akıl, düşünme, anlama ve kavrama yeteneğidir. Kalp ise gönül, duygu anlamında kullanılır. Düşünmek, bilgi edinmek, kavramak, yargıda bulunmak, doğruyu yanlıştan ayırmak aklı kullanmakla olur. İnanmak iyiyi ve doğruyu kabullenmek; sevme, acıma, mutlu olma, üzülme gibi duyguları hissetmek de kalp ile olur. İnsan, bedensel yönüyle diğer canlılar gibidir. Acıkma, yeme, içme, uyuma gibi özellikler insanın bedensel yönü ile ilgilidir. İnsanın bir de duygusal-kalbi yönü vardı. O, sevinir, üzülür, şefkat ve acı duyar, mutlu olur. Yalnızca insana özgü bir nitelik olan bir dine inanma ve düşünme yeteneği ile insan, devamlı doğruyu arar, evrendeki ve çevresindeki olayları yorumlar.

Dinin amacı, insanı Allah'ın varlığına ve birliğine inanmaya onun buyruklarına uymaya yönlendirmektir. Böylece insanın dünya ve ahirette mutlu ve huzurlu olmasını sağlamaktır. İnsanın Allah'ın emir ve yasaklarına uyması ve yaratıcısını tanıması ancak iman etmesiyle mümkündür. İman, kişinin kalp ile onaylaması ve dil ile söylemesi, kendi isteğiyle, zorlanmadan karar vermesi ile mümkündür. İşte din, insanın aklını ikna ve kalbini tatmin edebilmek için onun hem aklına hem de kalbine hitap eder.

Kur'an-ı Kerim'de bu konuyla ilgili birçok ayet bulunmaktadır: "Şüphesiz göklerin ve yerin yaratılmasında, gece ile gündüzün birbiri peşinden gelmesinde, insanlara fayda veren şeylerle yüklü olarak denizde yüzüp giden gemilerde, Allah'ın gökten indirip de ölü hâldeki toprağı canlandırdığı suda, yeryüzünde her çeşit canlıyı yay-

masında, rüzgarları ve...bulutları yönlendirmesinde düşünen bir toplum için (Allah'ın varlığını ve birliğini ispatlayan) birçok deliller vardır." (Bakara Suresi 164.ayet). Bu ayette, insanın aklıyla varlıkları ve evrende oluşan olayları düşünmesi ve Allah'ın varlığına inanması amaçlanmaktadır. Kur'an'da insanın aklıyla kavramayacağı bazı konularda kalbine seslenilmektedir: "Kullarım sana beni sorduğunda söyle onlara; Ben çok yakınım. Bana dua ettiği vakit dua edenin dileğine karşılık veririm. O hâlde kullarım da benim davetime uysunlar ve bana inansınlar ki doğru yolu bulurlar." (Bakara Suresi 186.ayet) Bu ayette Allah'ın insanlara yakın olup, kendisine dua edenlerin duasını kabul ettiği ve ona inananların doğru yolu bulacakları bildirilmektedir. İnsan bu durumları ancak inanmakla kabullenir. İnanmak da şüphesiz kalp işidir. Ancak bir insanın bir şeye kalbiyle inanması için inanacağı şeyin akla uygun olması gerekir. Bunun içindir ki, din insana, akla uygun kanıtlar getirerek, onun aklına hitap eder. İnanan insan huzurlu ve mutlu olur. Böylece din, inanç yoluyla insanın kalbine hitap eder.

Dinde zorlama var mıdır?

Kur'an'da ".....Dileyen inansın, dileyen inkâr etsin." (Kehf suresi 29.ayet) denilerek, dine inanma konusunda kişilere herhangi bir zorlama yapılamayacağına işaret edilmektedir. Çünkü, inanç, akıl ve kalp ile olur. İnsanların aklına ve kalbine ege-men olunamaz. Bu nedendir ki, insanların bilinçli ve özgürce inanması esastır.

Dinde zorlama yoktur. Bilgiye, medeniyete, insana gerçek değerini veren İslâm'da aşırılık yasaklanmıştır.

4- KUR'AN AKLİMİZİ KULLANMAMIZI İSTER

Allah insana aklı, düşünmesi, gerçeği bulması ve mutlu olması için vermiştir. Nitekim Allah, Kur'an'da şöyle buyurmaktadır: "Umulur ki düşünürsünüz diye ayetlerimizi size böyle açıklıyoruz." (Bakara 76). Kur'an'ın birçok ayetinde insanlar düşünmeye davet edilmiştir. Kur'anın üzerinde düşünülmesini istediği şeyleri şöyle sıralamak mümkündür:

a-Kur'an-ı Kerim'in bizzat kendisi ile ilgili: "Kur'an insanlara açık bir tebliğdir...temiz akıl sahipleri düşünüp akıl alsınlar..."(İbrahim suresi 52.ayet)

b-İnsanın yaratılışı ile ilgili : "O, insanı bir kan pıhtısından yarattı. İnsana bilmediğini öğretti..."(Alak suresi 3.5.ayet) ."İnancı kesin olanlara yeryüzünde nice deliller var, kendinizde de görmüyor musunuz?" (Zariyat suresi 20-21.ayet)

c-Allah'ın varlığı ve birliği ile ilgili "...Kendinden başka hiçbir ilâhın olmadığını...açıkladı. Melekler ve ilim sahipleri de böylece inandı.Ondan başka hiçbir ilâh yoktur..." (Ali İmran suresi)

d-Evrenin yaratılışı ile ilgili: "Üzerindeki semaya (göğe) bakmıyorlar mı? Onu nasıl inşa ettik ve süsledik." (Kaf suresi 61.ayet). (Mülk suresi 13.ayet)

e- Yeryüzünün düzeni ve ihtişamı ile ilgili; Kur'an gece ile gündüzün art arda gelişi, gemilerin denizlerde yüzüp gidişi, gökten yağan yağmurlarla yeryüzünün canlanması, rüzgarın esişi, bulutların hareketleri üzerinde düşünülmesini ister.

(Bakara 164, Ali İmran 189, Hicr 16, Rad 2).

f- Tarihî olaylar ile ilgili: Kur'an tarihî olaylara dikkat çekerek, bunlar üzerinde düşünülmesini ve bunlardan ders çıkarılmasını ister. Bu amaçla pek çok tarihî kıssa aktarır. Örneğin Hz. Yusuf kıssası anlatılarak, bu olaydan ders çıkarılmasını ister. (Yusuf 3)

İslâm, insanları hür ve serbest olarak bağımsız düşünmeye, sonucunda da karar vermeye davet eder. İnsanlar düşünceleri nedeniyle cezalandırılmaz. İslâm, taklide, taassuba (bağnazlığa) karşı çıkar.

İslâmiyet, düşünmeyi nafîle ibadetten daha hayırlı saymıştır. (Aclûni Keşful Hafa).

Müslüman kendisini batıl inanışlardan, taklitçilikten, hurafelerden, taassuptan, peşin hükümlülükte, uzak tutmalıdır. Bunun için aklını kullanmalıdır. İslâm, aklın doğru yönde kullanılmasına engel olan kötü alışkanlıklardan, uyuşturucudan uzak durulmasını emretmiştir.

Akıl, doğruyu yanlıştan, iyiyi kötüden, güzeli çirkinden ayırmaya yarayan, mantıklı düşünmeyi sağlayan, bilimsel araştırmalara olanak hazırlayan ve insanını yaşamını kolaylaştıran önemli bir nimettir. Bundan dolayı Kur'an'da " akıl sahiplerinden ve düşünmenin öneminden" (Taha suresi 54. ayet) söz edilmekte, birçok ayette de "Bunda düşünenler için dersler vardır. Düşünmez misiniz? Akletmiyor musunuz?" (Kasas Suresi 51. ayet) buyrulurak aklın kullanmanın önemine işaret edilmektedir. Akı, iyi yönde kullanmak her Müslümanın görevi olmalıdır. Bu da ancak eğitim ve öğretim ile mümkündür. Eğitim ve öğretimin hedefi, aklın olumlu ve insanlığın yararına kullanılmasını sağlamak olmalıdır.

5- BİLGİ OLMADAN BİLİM OLMAZ

İnsanın aklını kullanarak, araştırarak veya gözlemleyerek elde ettiği bütün gerçeklere bilgi denir. Bilim ise, bu bilgilerden yasalar çıkarmaya çalışan düzenli ve sistemli bilgiye verilen isimdir. Bilim, genel geçerlik ve kesinlik niteliklerini taşır.

Bilim, bilgiye dayanır ve bilgiyle gerçekleşir. Bilgi olmadan bilimsel çalışmaların yapılması mümkün değildir. Astronomi, tıp, fizik, kimya, biyoloji, matematik, felsefe, mantık, psikoloji, tarih ve coğrafya gibi bilim dalları insanların çeşitli konularda yaptıkları gözlem, deney ve araştırmalar sonucu ortaya koydukları bilgiler ışığında doğmuş ve gelişmiştir. Bilim dallarının ortaya çıkmasını sağlayan temel etken, insandaki ilgi, merak ve ihtiyaçtır. İnsanlar evrenin oluşunu, gök cisimlerinin şekil ve hareketleri, canlıların yapıları ve üremeleri, maddenin özellikleri, insanın psikolojik yönü, insanlık tarihi, yeryüzünün şekli ve özellikleri gibi konulara ilgi duyup pek çok konuda araştırmalar yapmışlardır. Bu ilgi ve isteğin dürtüsüyle akıllarını, düşüncelerini, inceleme, araştırma, deney, gözlem gibi yöntemleri kullanmışlar ve öğrenmek istedikleri konular hakkında bilgi edinmişlerdir. Tüm bu bilgiler zamanla sistemleştirilmiş ve ispatlanarak insanlığın hizmetine sunulmuştur. İnsanların bu çalışmaları çeşitli bilimlere doğurmuştur.

İslâm dinî bilgiye ve bilime önem verir.

İnsan bilgisini artırdıkça çevresini daha iyi tanıma ve yaşamını daha kolay sürdürme olanağına kavuşur. Toplumların gelişmişliği bilimsel alandaki gelişmişlikleriyle doğru orantılıdır. Atatürk, bilginin birey ve toplum için önemi üzerinde durmuş, bilime ve akla değer veren bir anlayışın öncüsü olmuştur. Türk ulusunu bilimsel ve teknik yönden gelişmiş çağdaş bir toplum hâline getirmenin çabası içinde olmuştur.

Bilgi ve bilginin değeri şu noktalarla açıklanabilir:

- a. Gerçekçilik değeri: Bilim insanı, bilimsel çalışma yaparken, gözlem ve deneylerinde objektif olmalıdır. Elde edeceği sonucu, daha önce sahip olduğu ön yargıyla veya ideolojisiyle karıştırmamalı ve bilimsel veriyi o doğrultuda açıklamamalıdır.
- b. Faydacılık değeri: Bilgi sahibi, araştırma ve gözlemlerinde daima insanlığa yararlı olması amaç edinmelidir.
- c. Teolojik değeri: Dinimize göre bilim, insanı kendini yaratan Rabb'ine götürmelidir.

6- DİN VE BİLİM İNSANIN ANLAM ARAYIŞINA CEVAPTIR

İnsanoğlu, tarih boyunca düşüncelerini hangi konularda yoğunlaştırmıştır?

İnsan; düşünme, araştırma, inceleme ve bilgi üretme yeteneğine sahip varlıktır. Bu yeteneğiyle o, tarih boyunca göstermiş olduğu bilimsel çabalar sonucunda bugünkü bilgi düzeyine erişmiştir. İnsan yapısı gereği kendisinin, yaşamın, varlıkların anlamını merak eder, bunlar üzerinde düşünür. İnsan, evrenin nasıl oluştuğunu, evrendeki düzenin nedenini, kendisinin nasıl meydana geldiğini, ölümü, ölen insanın nereye gittiğini, yaşamın hedefinin ne olduğunu ve yaratıcının özelliklerinin neler olduğunu merak eder. Ben neyim? Nereden geldim? Nereye gideceğim? Niçin varım? Nasıl hareket etmeyelim? Gece- gündüz ve mevsimler nasıl oluşmuştur? Yağmur nasıl yağar? sorularınının yanıtlarını aramıştır. Cisimlerin niye yere düştüğünü insanoğlu tarih boyunca hep merak etmiştir. İşte insanoğlu merak ettiği konuların yanıtlarını, isteklerini, dinde ve bilimde bulmaktadır. Bilgi sahibi olan kişi, hayatına, çevresine anlam kazandırmaya çalışır. Çünkü din ve bilimin amacı, insandaki bu anlam arayışına cevaptır.

İnsanın merak ettiği konuları din ve bilim nasıl çözmektedir?

İnsanı; merak edip öğrenmek istediği konular hakkında bilgilendiren din ve bilimdir. Bilim; insana, evrendeki varlıkların özellikleri, yapıları, yaşantıları, hareketleri, işlevleri, canlıların üremesi, doğa olayları ve oluşumları gibi pek çok konuda bilgi vererek onu aydınlatır. Görme olayının nasıl gerçekleştiğini, ısınan cismin neden genleştiğini, boşluğa bırakılan cismin neden yere düştüğünü açıklar. İnsan, merak ettiği bu sorulara ikna edici yanıtlar bularak yaşamını anlamlandırmak ister. Çünkü insan, hedefsiz bir şekilde yaşamayı istemez. Din de bilim gibi insanın sorularına anlamlı yanıtlar vererek ona yardım eder. Kur'an insanın merak ettiği soruların yanıtlarını ikna edici bir şekilde vermektedir. Kur'an bütün varlıkları Allah'ın yarattığını haber verir. İnsanın akıl ve düşünme gücü gibi yetenekler ile diğer varlıklardan üstün bir şekilde yaratıldığını bildirir. Akıllı kullanmanın gereğini vurgular. İnsanlığın Hz. Âdem ve Hz. Havva'dan çoğaldığını, birbirleriyle tanışıp, kaynaşmaları için farklı topluluklara ve milletlere ayrıldığını açıklar. Ölümünden sonra yaşamın varlığını, iyilerin ödüllendirilip, kötülerin cezalandırılacağını bildirir. Kur'an, verdiği bu tür bilgilerle insanın yaşamına anlam kazandırmaya çalışır.

İnsan, öğrenmek istediği, gerek dinî, gerekse diğer alanlardaki sorulara din ve bilim ekseninde yanıt aramalıdır. Dinî bilgileri, dinin kaynağı olan Kur'an'ı Kerim ve Hz. Muhammed'in uygulamalarından, bilimsel bilgileri ise bu bilimlerle ilgili eserlerden araştırarak öğrenmelidir.

Din ve bilim, insanın anlam arayışına cevap verecek niteliktedir.

7- DİN VE BİLİM İNSANI ÖZGÜRLEŞTİRİR

Özgürlük, dinin ve bilimin önem verdiği, insana kazandırmaya çalıştığı bir olgudur. Tarih boyunca insanlar anlam veremedikleri, iç yüzünü bilmedikleri olaylardan korkmuşlardır. Hatta bu anlam veremedikleri olaylara doğüstü güçlerin sebep olduğuna inanmışlardır. Bu olayların etkisinden kurtulabilmek için törenler düzenlemiş, kurbanlar kesmişlerdir. Bilgiden yoksun insan, evrendeki bazı varlıklardan ve çevresindeki gelişen olaylardan korkar. Gökyüzündeki cisimlerin dünyaya çarpmasından, deprem, sel gibi doğal afetlerin kendilerine zarar vermesinden endişe duyup korkuya kapılır. Nitekim tarih öncesi çağlarda bazı toplumlar, güneş, ay, yıldızlar ve putlar gibi varlıkların üstün güce sahip olduklarına, bu varlıkların kendilerini tehlikelere karşı koyacaklarına inanırlardı. Tüm bu korku ve endişelerin insanın özgürlüğünü kısıtladığı gerçektir. Çünkü zamanla insan, kendisinden çok daha güçlü olduğunu düşündüğü varlıkların ve engelleyemediği doğa olaylarının tutsağı olur. Bu düşünce de insanın özgür davranmasını engeller.

Din ve bilimin insanı özgürleştirilmesi nasıl olur?

Din ve bilim ise insanı yersiz korku ve endişelerden kurtarır, özgürlüğünün farkına varmasına sağlar. Din, insana, bütün varlıkları yaratan ve yöneten yüce Allah'ın var olduğunu, her şeye gücünün yettiğini, evrendeki olayların onun bilgisiyle gerçekleştiğini açıklar. Allah'ın evreni düzensiz bir kusur yarattığını, güneş, ay, yıldız gibi varlıkların her birinin kendi yörüngelerinde belli bir ölçüye göre hareket ettiklerini ve bu varlıkların yörüngelerinden çıkarak dünyaya çarpmalarının söz konusu olmadığını bildirir. Allah'ın insanı, koruyup gözettiğini, Allah dilemedikçe hiçbir varlık veya olayın insana zarar veremeyeceğini öğretir. İnsan evrende hiçbir varlığın tutsağı olmadığını kavratır.

Bilim, insana evrendeki varlıkları ve olayları tanıtır ve varlıkların hareketleri, özellikleri ve etkileri gibi konularda bilgilendirir. İnsan, doğadaki varlıkları kendi yararına kullanabileceğini, önlemlerini aldığı zamanda doğa olaylarının zararlarından kurtulabileceğini kavratır. Böylece bilim, insanın doğa karşısında özgürlüğünün farkına varmasına neden olur.

Bilimsel veriler ve dinî bilgiler insanın özgürlük alanını genişletmiştir. Ancak insan sosyal bir varlıktır. Toplumun oluşturduğu ortak yaşam kurallarına uymak zorundadır. Bunun için özgürlüğün de sınırları vardır. Başka insanlarla bir arada onlara zarar vermeden yaşayabilme, toplumsal kurallara uyma gerçek özgürlük için gereklidir. İrkına, rengine, sosyal durumuna bakılmaksızın her insanın birtakım hakları ve özgürlükleri vardır: Seyahat etme, haberleşme, çalışma, kazanma, harcama, can, mal, inanç ve düşünce özgürlüğü gibi. Herkes istediği gibi düşünme, düşündüğünü ifade edebilme, bir dine inanma veya inanmama, inandığı dinin emirlerini yerine getirip getirmeme özgürlüğüne sahiptir. İslâm, insanlara zorla bir inancı benimsetmek için çalışmaya şiddetle karşı çıkar: "Dinde zorlama yoktur." (Bakara Suresi 256. ayet). "...Dileyen iman etsin dileyen inkâr etsin" (Kehf Suresi 29. ayet). "Ya Muhammed, onları doğru yola iletmek sana ait değildir. Lâkin Allah dilediğini doğru yola iletir." (Bakara Suresi 272) ayetleri bunu göstermektedir.

Düşünce özgürlüğü, insanın temel haklarından biridir. Bu nedenle Mustafa Kemal Atatürk, düşünce özgürlüğünün lâiklikle sağlanacağını ifade ederek, cumhuriyeti kurarken lâiklik ilkesini benimsemiştir. Bu ilkeyle, bütün vatandaşların düşünce ve kanaat özgürlüğü, cumhuriyet yönetimiyle güvence altına alınmış, diledikleri dine

inanma serbestiyeti sağlanmıştır. Atatürk, "Her fert, istediği gibi düşünmek, istediğini inanmak, kendine özgü bir fikre sahip olmak, seçtiği dinin gereklerini yerine getirmek hak ve özgürlüğüne sahiptir." (Atatürkçülük 1. Kitap s.237) demiştir. "Fikri hür, vicdanı hür, bilgisi hür nesiller" (Atatürkçülük c.1. MEB Basımevi, İstanbul 1998s. 237) oluşturmanın, ancak bilimsel düşünme hürriyetine sahip, seçme özgürlüğü olan, bilgili insanlar yetiştirme ile mümkün olduğunu belirtmiştir.

İslâm, insanları hür, serbest, bağımsız, düşünmeye teşvik etmiş, özgür düşüncenin önündeki engelleri kaldırmıştır.

8- BİLGİSİZ TAKLİT TAASSUBA GÖTÜRÜR

Taklit, bir insanın kendisine örnek aldığı bir kimseyi, düşünceyi veya davranışı aynen benimsemesi, ona benzer davranışlar sergilemesidir. Taassup ise; bir inanç ve düşünceye körü körüne bağlanmak ve ondan başkasını kabul etmemektir.

İslâm'ın taklit konusuna bakışı nasıldır?

İslâm, herkesin aklını kullanarak gerçeği ve doğruyu bulmasını ister ve taklidi yasaklar. Dinî konularda taassubun oluşmasında dinî bilginin yetersiz oluşu en önemli etkidir. Bilgi insanı yanlışlardan korur. Herhangi bir konuda doğru bilgiye sahip olan insan, o konuda ortaya atılabilecek yanlış görüşleri kabullenemez. Bilgisiz insan ise çevresinden duyduğu her şeyi doğru zanneder. Yeterli bilgiye sahip olduğunu zannettiği için de belli bir araştırma yapma ve bilgilerinin doğruluğunu sınama gereğini duymaz. Bu tutum insanı taassup sahibi yapar. Araştırmaya dayanmayan, taklit yoluyla öğrenilen bilgilerin doğru olma olasılıkları azdır.

Taklit yoluyla elde edilen bilgilere göre hareket etmek zamanla kişiyi taassup sahibi yapar. Yetersiz ve taklide dayanana dinî bilgi, başkalarının yönlendirmesine muhtaç kalır. Dinî özünde olmayan, şekle dayanan, geçmişin yanlış örf, âdet ve geleneklerinin kutsallaştırılmasına neden olur. Hurafe ve batıl inançlar taklit sonucu ortaya çıkmıştır. Hiçbir dinî ve bilimsel ölçütü esas almadan, başkasından taklit edilerek alınan bilgiler dinde yozlaşmayı ortaya çıkarmıştır. Ağaçlara bez parçalarının bağlanarak dilekler tutulması, türbelerde mum yakılması gibi yanlış uygulamalar

bu durumun en çarpıcı örneklerindedir. Taassup, yeni gelişmelere karşı çıkmaktır. Örneğin, Hz. Muhammed, insanlardan dişlerini misvakla temizlemelerini istemiştir. Burada esas verilmek istenen mesaj diş temizliğidir. Günümüzde diş temizliği için diş fırçalarını kullanmamak ve misvakta diretmek taassubun bir çeşididir. Taassup, toplumdaki sevgiyi, kaynaşmayı, yardımlaşmayı ortadan kaldırır. Diyalog kapısının kapanmasına neden olur. Sonuçta millî birlik ve beraberliğin bozulmasına neden olur. Böyle bir toplumun huzur ve mutluluk içinde yaşaması mümkün değildir. Bağnazlık tarih boyunca çeşitli şekillerde ortaya çıkmıştır. Cahiliye dönemi Arapların "Atalarımızdan böyle gördük, böyle yapıyoruz" (Bakara Suresi 170. ayet) diyerek kız çocuklarını horlamaları ile günümüzde kız çocuklarının okutulmasına karşı çıkan, bayanların toplum hayatına katkıda bulunmasını yadırgayan kimselerin arasında zaman ve mekândan başka bir fark yoktur. Bunlardan kurtulmanın yolu, sağlıklı ve bilimsel dinî eğitimidir.

İslâm'da taassup yoktur, müsamaha vardır.

Taassup nasıl ortaya çıkar?

Taassup şu şekillerde olabilir:

- a- Başkalarının inanç, düşünce ve görüşlerine saygı göstermemek,
- b- Bu görüşlerin doğru ve gerçeklik payı olduğunu kabul etmemek
- c-Sadece kendi düşüncelerini doğru, tartışılmaz ve kesin olarak kabul etmek
- d-Kendi fikir, kanaat ve inançlarını zorla başkalarına kabul ettirmeye çalışmak

Taklit ve taassup bilimsel ilerleme ve gelişmeye engeldir.

Bağnazlığı etkisiz hâle getirmede ilk görev, kişinin kendisine düşer. Kişi, kendisini yeni gelişmelere açık tutup bilimsel eserler okumalı, farklı görüş ve düşüncelere saygılı olmalıdır. Sonra kişinin ailesi, eğitim yuvaları ve devlet bu konuda sorumludur. Bilimden, sanattan, ekonomiden ve hür düşünceden yana olan bir kişinin bağnaz olması düşünülemez. Okuyan ve bilgiye değer verilen bir toplumda kaba kuvvetin ve kısır çekişmelerin yerini, bilgi ve hoşgörü alır. Bilgiyle kendisini donatmış insanlar arasında iletişim daha sağlıklı olur. Bilmeye, öğrenmeye ve araştırmaya çok önem veren İslâm, bilgisizce bir şeye inanılmasını kabul etmez. İnancın akla ve bilgiye dayandırılmasını öğütler: "Onların çoğu zanna (kesin

olmayan bilgi)göre hareket ederler. Gerçekte ise zan doğruluk karşısında bir şey ifade etmez..." (Yunus Suresi 36.ayet) ayetiyle kesin bilgiye dayanmadan hareket edenleri uyarır. Her şekliyle taassubun kaynağı bilgisizliktir. Bilgisizliği ortadan kaldırmak üzere inen Kur'an-ı Kerim'in ilk ayetinin 'Oku' emriyle başlaması bu yüzdendir.

Atatürk, bağnazlığın bilgisizlikten kaynaklandığını (Atatürkçülük, C.1 s.285) belirterek, bundan kurtulmanın yolunun bilim öğrenmekle mümkün olacağını ifade etmiştir. (Atatürkçülük c.1, s. 385). Öyleyse insan, bilmediği konularda araştırma yapmalı,gerektiğinde bilenlerden sorup öğrenmeli, öğrendiklerin doğruluğunu da araştırmalıdır. Gerek dinî gerekse pozitif bilimlerle ilgili bilgileri, en sağlam ve doğru kaynaklardan öğrenmeye çalışmalıdır.

9- İSLÂM BİLİMİ TEŞVİK EDER

İslâm dini, bilime önem verir. Her alanda bilimsel gelişmeyi teşvik eder. Dinimiz, gelişmeye, araştırmaya destek verir. Kur'an-ı Kerim'deki birçok ayette evrenin ve evrendeki varlıkların yaratılışı, doğa olayların oluşumu, gök cisimlerinin hareketleri gibi konularda bilgi verilmektedir. İnsanın bu bilgileri öğrenmesi, varlıklar ve olaylar ile ilgili araştırmalar yaparak daha ayrıntılı bilgi edinmesi istenmektedir. Bilim öğrenmekle yetinilmeyip öğrenilenlerin başkalarına öğretilmesi emredilmektedir.

Peygamberimize ilk inen âyet "oku"dur.

Allah, ilk gönderdiği ayette "oku" (Alak suresi 1. ayet) buyurarak bilginin ve öğrenmenin önemini açıklamıştır. Kur'an'da "Hiç bilenlerle bilmeyenler bir olur mu?" (Zümer suresi 9.ayet) ayetiyle bilgili olanların üstünlüğüne işaret edilmiştir. "De ki ey Rabbim, bilgimi ve anlayışımı artır."(Taha Suresi 114. ayet) duasıyla, bilgiyi artırmayı, kendini geliştirmeyi öğütlemiştir. "O hâlde siz bilmiyorsanız, aranızdaki bilenlere sorunuz." (Nahl Suresi 43. ayet) öğüdüyle bilgiyi artırmanın yolu gösterilmiştir. Bu konuda Hz. Muhammed'in şu sözleri Müslümanlara ışık tutar: "Kim ilim yoluna girer ve ilmi isterse, Allah onu Cennet'in yoluna gönderir." (Et- Tac C.1. S. 57) "İlmin fazileti, ibadetin faziletinden daha üstündür." (Seçme Hadisler)

Kur'an'da bilim ve bilgi kelimelerinin sayısı dokuz yüze yaklaşmaktadır.

Kur'an-ı Kerim, düşünenleri, olaylar üzerinde akıl yürüterek dersler çıkarırları övmüş, bir fikir ve uygulamaya körü körüne bağlananları (taassup sahiplerini) yermiştir. Sonları 'Düşünmez misiniz?', ' Akıl etmez misiniz?', 'Anlamaz mısınız?' şeklinde biten birçok ayet bulunmaktadır. Birçok ayette de bilim ve bilginler övülmüştür; "Allah'ın kulları arasında ondan en çok korkanlar, ancak bilginlerdir."(Fatır 28). " Allah içinizden inanmış olanların ve kendilerine bilim verilenlerin derecelerini yükseltir." (Mücadele 58).

Yüce kitabımız, bizi bilimsel araştırmaya çağırırken, tecrübeye ve bilimsel verilere dayanmanın önemine işaret etmiş, zannı yasaklamıştır.

Kur'an, zanna dayanarak hüküm vermenin doğru olmadığını belirterek " Onların çoğu zanna uyarlar. Gerçekte ise zan, gerçek karşısında hiçbir şey ifade etmez." buyurur. (Yunus 36). Hz. Muhammed birçok hadisinde bilimi tavsiye etmiş ve övmüştür: "İlmi arayınız; O, Çin'de bile olsa". "Bilim adamları, peygamberlerin varisleridir". "Bilim öğrenmek, beşikten mezara kadar herkese farzdır." (Suyutî, Camius Sağır C 1. S 193) Hz. Muhammed, ümmetine tavsiye ettiği bu hususları, kendi hayatında bizzat uygulamıştır. Bedir Savaşı'nda esir düşen yetmiş kadar Mekkeliye Peygamberimiz şu emri vermiştir: "On Müslüman çocuğa okuma-yazma öğretiniz, sizi serbest bırakayım." Ayet ve hadislerden anlaşıldığı gibi bilimin vatani ve milliyeti yoktur. Bilim nerede ise oraya gidilir. Dinimizin yalnızca dinî bilimleri teşvik ettiğini düşünmek yanlıştır. İnsanlığın yararına olan her tür bilgiyi Müslümanlar öğrenmek ve başkalarına öğretmek durumundadırlar.

İslâm'ın bilime önem vermesi özellikle Orta Çağda bilimsel gelişmelerin oluşmasına imkân tanımıştır. İslâm dünyası büyük bilginler, filozof ve düşünürler yetiştirmiştir. Eczacılıkta İbni Zuhr, tıpta İbni Sina, musikide Farabi, astronomide Biruni, fizikte İbni Heysem ve felsefede Gazali bunlardandır. Yalnız dinî bilimlerde değil, bütün bilimlerde yapıtlar verilmiştir. İslâm bilginlerinin eserleri Orta Çağda Lâtinceye çevrilince, Avrupa bu fikirlerden etkilenmiştir. Kilise tutuculuğunun yıkılmasında İslâm bilginleri ve filozofların rolü çok büyüktür. Hatta bazı bilginlerimizin eserleri Avrupa üniversitelerinde ders kitabı olarak okutulmuştur.

Dinimize göre bilgi aydınlığı, cehalet ise karanlığı temsil eder. İslâm'dan önceki dönem Cahiliyye Çağı diye adlandırılır.

Ülkemizde hâlâ bazı yörelerimizde kız çocukları, dini yanlış yorumlama ve sosyolojik nedenlerden dolayı okula gönderilmemekte, temel ve meslekî eğitimden mahrum bırakılmaktadırlar. Bu durum, dinimiz açısından çok yanlıştır. Çünkü Peygamberimiz, bir hadisinde şöyle buyurmaktadır: " İlim kadın-erkek bütün Müslümanlar için farzdır. (gereklidir)." Kız çocuklarını küçük görmek, onları eğitim ve sosyal haklardan mahrum bırakmak doğru değildir ve onlara yapılabilecek en büyük kötülüklerden biridir.

ÖZET

Allah insanı, en üstün varlık olarak yaratmıştır. Ona düşünebilme ve konuşabilme yeteneği vermiştir. Allah yarattığı diğer bütün varlıkları (doğayı, hayvanları..) insanın hizmetine vermiştir. İnsan, yüce bir yaratık olduğundan ona bazı sorumluluklar yüklenmiştir.

Kur'an-ı Kerim Müslümanlara düşünmeyi tavsiye etmiştir. Dağların yaratılışından hücrelerin oluşumuna kadar her şey düşünme ve araştırma ile öğrenilir. Ali İmran suresi 190-191. ayetlerinde göklerin ve yeryüzünün, gece ile gündüzün yaratılışındaki hikmetlere dikkat çekilmekte ve şöyle denmektedir: " Akıl ve anlayış sahipleri o kimseler ki.....göklerin ve yerin yaratılışı üzerinde düşünürler. Ve derler ki, Ey Rabbimiz, Sen bunları boşuna yaratmadın..."

Dinimizde sorumlu olmanın ilk şartı akıllı olmaktır. Bu nedenle din, insanın aklına ve kalbine hitap eder. Kur'an-ı Kerim Müslümanlardan akıllarını kullanmalarını ve çevresindeki sorunları akıllarını kullanarak çözmelerini istemektedir. İslâm, insanları hür, bağımsız, düşünmeye teşvik etmiş, düşüncenin önündeki engelleri kaldırmıştır.

Bilime dayanmayan din, insanı mutlu etmez, akılı doyunluğa ulaştıramaz. Dine yer vermeyen bilim ise birçok sorunun yanıtını veremez.

Bilgi insanı özgürleştirir, düşünce ufğunun gelişmesini sağlar. Dinimiz, bilgiyi emredip taklit ve taassubu yasaklamıştır. Çünkü taassup her türlü gelişmeye engeldir.

Dinimiz İslâm, sadece dini bilimleri değil, bilimin her çeşidini teşvik etmiştir.

ARAŞTIRMA VE UYGULAMA SORULARI

1. Akıl, Allah'ın insanlara verdiği büyük bir nimettir. İnsan doğru ve yanlışını onlarla ayırır.

DOĞRU ( )   YANLIŞI ( )

2. Dinimizde sorumlu (mükellef) olmak için akıllı olmak ilk şarttır.

EVET ( )   HAYIR ( )

3. -----, en önemli bilgi vasıtalarından birisidir.

4. -----, akıl sahibi insanların kendi istek ve arzuları ile dünyada ve ahirette iyiliğe, doğruluğa, mutluluğa ulaştıran ilâhî kurallar bütünüdür.

5. Düşünceyi özgür bırakan İslâm, bir fikre veya bir uygulamaya körü körüne bağlanmayı, bağnazlığı yasaklamıştır.

DOĞRU ( )   YANLIŞ ( )

6. Peygamberimize ilk inen ayet "-----"dur.

7. Dinimize göre bilgi aydınlığı, cehalet ise karanlığı temsil eder. Bu yüzden İslâm'dan önceki dönem ----- Çağı diye adlandırılır.

8. Müslümanlar arasında çeşitli bilim dallarında büyük bilginler yetişmiştir. Eczacılıkta İbni Zuhr, tıpta İbni Sina, musikide Farabî, astronomide Birunî, fizikte İbni Heysem gibi büyük bilginlerimiz bunlara örnektir.

DOĞRU ( )   YANLIŞ ( )

9. İslâm'ın bilime yaklaşımında taassup yoktur, ----- vardır,

10. Kur'an'a göre, Allah ilk bilgileri, ilk insan Hz.....öğretmiştir.

DEĞERLENDİRME SORULARI

1. Allah, dinin emir ve yasaklarından aşağıdakilerden hangisini sorumlu tutmuştur?
  - A) Tüm canlıları
  - B) Çocukları
  - C) Akıllıları
  - D) Delileri

2. İslâm dini aşağıdaki hangi durumu, ibadet etmekle eşdeğer tutmuştur?
  - A) Okumayı
  - B) İnsanlara saygılı olmayı
  - C) Akılını kullanıp düşünmeyi
  - D) Ağaç dikmeyi

3. Bedir Savaşı sonucunda esir alınan bazı Mekkelilerin 10 Müslüman çocuğa okuma yazma öğretilmeleri karşılığında serbest bırakılması İslâm'ın hangi yönünü göstermektedir?
  - A) Engin hoşgörüsünü
  - B) Bilime önem vermesini
  - C) Esirlere sevgisini
  - D) Savaşı kötü görmesini

4. "İlim kadın-erkek her Müslümana farzdır." "İlim Çin'de bile olsa alınır." hadislerinden aşağıdakilerden hangisi çıkarılamaz?
  - A) İlimin önemi
  - B) İlimin gerekliliği
  - C) İlimin vatanının olmadığı
  - D) İlimin sadece erkeklere farz olduğu

5. Aşağıdakilerden hangisi taassup değildir?
  - A) Başkalarının inanç, düşünce ve görüşlerine saygı göstermemek,
  - B) Başkalarının görüşlerinde doğruluk payı olabileceğini kabul etmemek
  - C) Sadece kendi düşüncelerini doğru, tartışılmaz ve kesin olarak kabul etmek
  - D) Kendi görüşlerini ikna, söz ve davranışlarıyla başkalarına sevdirmek kabul ettirmek

6. Aşağıdakilerden hangisini dinimiz yasaklamamıştır?
  - A) Düşünce
  - B) Taklit
  - C) Taassup
  - D) Zan

- 7.) Aşağıdakilerden hangisi bilginin değerlerinden değildir?

- A) Gayecilik
C) Faydacılık
- B) Hoşgörücülük
D) Gerçekçilik
8. Atatürk, akılcılık ve bilimsellik anlayışını aşağıdakilerden hangi ilkeyle devlet yönetimine taşımıştır?
- A) Devletçilik
C) Lâiklik
- B) Demokrasi
D) Cumhuriyetçilik
9. Aşağıdakilerden hangisi dinin insanı muhatap alırken özellikle hangi yönlerine hitap eder?
- A) Kalp-akıl
C) Yaşam-ölüm
- B) Sağlık-temizlik
D) Irk-cinsiyet
10. Aşağıdakilerden hangisi Kur'an'ın ilk ayetidir?
- A) Yaz
C) Temiz ol
- B) Oku
D) Araştır